

in z dušeslovnimi osnovami našega časa. Čim bolj gre tudi tu za prave središčne, globinske poteze človeškega življenja, tembolj se tudi tu vprašanje, kaj se dela ali proizvaja, umika pred vprašanjem, **k a k o i n z a k a j** se karkoli dela ali proizvaja. In vprav ta posebni »ne-produktivni« **k a k ó i n z a k a j** je po vsem rečenem najosnovnejša globinska vrlina naše dobe in obenem to na njej, kar dela tudi samo krščansko misel še danes nadvse »aktualno«.

DR. STANKO GOGALA

NAŠI NARODNO VZGOJNI PROBLEMI

Mnogo govorimo o veliki potrebi in važnosti vzgajanja v našem času in hočemo napraviti šolo, družino in družbo vse bolj vzgojno dejavno in uspešno. Ko poudarjamo potrebe vzgajanja, mislimo vendar na posameznega človeka, na otroka, na mladostnika in na odraslega človeka, katerega bi radi preusmerili, ga naredili boljšega, socialnejšega, pravičnejšega, res religioznega itd. Redkeje pa mislimo, da posamezniki ne živijo osamljenega osebnega življenja, da niso le svojevrstno organizirani poedinci, temveč člani človeške družbe in da imajo na sebi tudi lastnosti, ki niso samo njihova osebna last. Pot do take ugotovitve nam danes ni težka, ker najdemo take ali drugačne poteze značaja in vzgojne napake često hkrati in na več poedincih, čeprav živijo v raznih okoljih in pripadajo raznim stanovom. Tako moramo priti do spoznanja, da ne zadeva poedinca samega vsa krivda za to ali ono neetično in nesocialno dejanje in da so neke lastnosti skupni znak in skupno breme, ki ga nosi kot član svojega **n a r o d a**. Tako najdemo tudi skupne narodno vzgojne posebnosti ter svojevrstne narodno vzgojne probleme, ki zadevajo vsaj povprečno vse izrazite člane naroda. Mogli bi torej razlikovati *i n d i v i d u a l n e* vzgojne probleme, pri katerih gre za posebnosti poedinca in za potrebo, da vzgojno preusmerimo tega ali onega človeka. Razen tega pa obstajajo še **n a r o d n o v z g o j n i p r o b l e m i**, ki nastajajo ob posebnostih nekega naroda in narodnega občestva in ob katerih začutimo potrebo, da vzgojno preusmerimo ves narod. To seveda praktično ne pomeni nič drugega, kot da hočemo vzgojno oblikovati človeka posameznika, toda kot del **n a r o d n e g a o b č e s t v a**, ker ga skušamo razumeti kot nosilca narodnostnih lastnosti, ter preko njega vzgajati in plemeniti tudi narodno občestvo. Narodno vzgojni problemi spadajo med kolektivne vzgojne probleme in tvorijo del socialne pedagogike, dočim so individualni vzgojni problemi del individualne pedagogike. Praktično seveda vedno upoštevamo oboje, človeka kot svojstveni individuum in človeka kot del

občestva, v katerem se je mogel razviti vprav v takega enkratnega človeka.

Zanimivo je, da zadevajo kolektivni vzgojni problemi vedno samo svojstvenost občestvenih kolektivov in da izpadejo iz njih vsa tista vzgojna vprašanja prilagojevanja, discipline itd., ki izvirajo iz organizacijskih kolektivov. Samo občestvo je namreč duhovno usmerjen in utemeljen kolektiv in zato more samo ono vplivati na vzgojno rast poedinca. Organizacije ali družbe, ki jih razlikujemo n. pr. od prijateljstva, družine, naroda, Cerkve itd., nimajo na človeka takih vplivov, da bi ob njih neposredno nastajali novi vzgojni problemi. Organizacije so namreč preveč zunanje in le formalne vezi, ki samo mehanično urijo človeka in ustvarjajo tako zvane navade in razvade. Seveda morejo nastati posredno tudi ob organizacijah novi vzgojni problemi, če jim namreč gre za načelno pridobitev poedinca, ki naj bi duhovno prišel v območje njihovih ciljev in postal tako živ in občestven član ter s tem nehal biti samo organiziran človek. Razen narodno vzgojnih problemov poznamo še posebne družinske, prijateljske, cerkvene občestvene vzgojne probleme, ki nastajajo ob dejstvu, da pripada ta ali oni človek določeni družini, da ima tega ali onega prijatelja, da je živi ud cerkvenega občestva itd.

Nas zanimajo tu predvsem slovenski narodno vzgojni problemi, in sicer bi radi spoznali, kaj je na naši narodnostni svojstvenosti takega, kar bi naj s pomočjo vzgajanja izpremenili, preusmerili, dopolnili ali izpopolnili. Spoznanje naših narodno vzgojnih problemov je obenem ena tistih poti, po kateri moremo nekoliko konkretnije zagledati to, kar imenujemo v narodnostnem oziru »naše« in kar je del našega narodnostnega bistva in značaja. Glavno je, da ta pot za spoznanje naših narodnostnih potez ni le teoretična ali celo romantična, temveč praktično pedagoška, saj je edino sredstvo za uspešno vzgojno delo med našim narodom. Vsako samo normativno postavljanje vzgojnih ciljev in idealov bi bilo brezuspešno. Treba je najprej ugotoviti, kakšni smo, kakšne vzgojno važne lastnosti in posebnosti imamo ter šele ob tem konkretnem materialu začeti z vzgojo. V tej razpravi seveda ne bom mogel izčrpati vseh naših vzgojnih problemov in mogoče tudi posameznih ne bom mogel dosti jasno prikazati. Zdi se mi pa potrebno, da vsaj začnemo s takim podrobnim delom in postavljamo tako temelj naši slovenski pedagoški teoriji in praksi.

Nočem govoriti ponovno o narodno vzgojnih problemih, ki so med nami že dosti znani in obravnavani. Seči bi hotel v nekatere podrobnosti socialnega in kulturnega življenja pri nas. Zato se ne bom dotikal vprašanja slovenskega alkoholizma, tudi ne vseh tistih lastnosti, ki jih je upravičeno bičal Ivan Cankar. Seveda, s tem bi ne hotel vzbuditi mnenja, da takih že prikazanih vzgojnih problemov ne priznam. Hotel bi stopiti pač za korak naprej in prikazati nekaj takih problemov naše narodne vzgoje, ki se mi zdijo izredno važni,

pa mogoče le redko pomislimo nanje. Tudi mi smo namreč del svojega naroda in nosimo njegovo prekletstvo in njegov blagoslov tako v sebi, da kot opazovalci, kritiki in vzgojitelji le težko najdemo povsem stvaren in pedagoški odnos do njih.

V osnovi vidim naš narodno vzgojni problem v tem, da smo Slovenci nenavadno majhni in malenkostni ter da nimamo zaupanja sami vase. Ne gre za to, da smo prevzeli od Nemcev in od njihovega načina dela, predvsem od njihovega kulturnega ustvarjanja, potrebo po temeljitosti, podrobnosti, preciznosti itd., ki vendar rodi velike uspehe. Gre za tisto malenkostnost ali majhnost, ki izraža nekaj negativnega, ker se ustavlja samo ob malih stvareh in preko njih ne vidi in ne more videti velikih in glavnih. Pri nas pravijo, da je dekle iz kajže navadno slaba gospodinja na velikem posestvu, ker je navajena malega dela, pa ne pregleda in ne obvlada velikega. Izgublja se v malem in sploh ni gospodinja, temveč dekla, ki opravlja težaško delo. Ta malenkostnost pa ni le svojstvo določenega stanu in socialnega razreda, temveč je lastna nam vsem, najsi se skušamo tega sprostiti ali ne. Nič velikega ni v nas, nič širokopoteznega, nič takega, kar bi segalo v velike načrte in bi zahtevalo veliko podjetnost, nič širokosrčnosti ni v nas. Vsi smo majhni, vidimo le male cilje in zahteve, glodamo le malenkosti, mesto da bi zagrabili v veliko in zajeli celoto. V vsem smo le težaki, pa bodisi da gre za gospodarstvo, za politiko, za kulturo, za vzgojo itd.

Gotovo je ta lastnost v zvezi z žalostnim dejstvom, da smo bili vedno zapostavljeni ter gospodarsko in politično odvisni, da smo bili vedno le »majhni ljudje«, ker med nami ni bilo domačih gospodarsko in družabno močnih ljudi itd. Samo tisti, ki so odšli mladi v tujino in se vrnili bogati domov, so se tudi gospodarsko sprostiti, začeli so gospodariti v veliko in se čuditi drugim, kako so vendar malenkostni in majhni, gospodarsko skromni in zadovoljni s tem, kar imajo, in si ne želijo nič boljšega. »Bo že kako, še vedno je bilo kako,« to je modrost naše malenkostnosti, ki je postala za nas že usodna. Radi te malenkostnosti izgubljammo vero in zaupanje vase, radi nje se nam zdi vse naše manj vredno in smo zadovoljni z vsem, kar dobimo. Kakor berači se veselimo, če smemo živeti in kot hlapci sprejemamo drobtine, ki padajo z bogatinove mize. Ne znamo in ne upamo se biti gospodarji v veliko, zato se krčevito oprijemamo tega, kar imamo.

V tej majhnosti vidim razlog za tisti težki očitek, ki nam ga je vrgel tisti, ki je sam globoko ljubil svoj narod — Ivan Cankar. V njem je razlog, da nas je imenoval sužnje in hlapce, seveda so oblike tega suženjstva vedno različne. Naša majhnost se kaže v duhovni in docela vzgojni smeri, da namreč nimamo svojega lastnega prepričanja in da smo izredno dovzetni za dresurne in nasilne vplive od drugod. Tako majhni smo, da se bojimo biča in da se uklonimo zahtevam, ki so le malo poudarjene in za katerimi stoji taka ali dru-

gačna grožnja. Ker ne znamo biti veliki in ker v nas ni zaupanja in vere vase, si mislimo, da pač mora biti tako in da nikdar ni bilo in ne bo drugače. To suženjsko majhnost brez samozavesti in čuta časti najdemo že v šoli, kjer je mnogo učencev, ki hočejo, da učitelj od njih vse samo zahteva, pa vse preko različnih organizacij, do odnosov v javnem, političnem in gospodarskem življenju. Ta osnovna črta našega narodnostnega značaja se kaže v dejstvu, da zahtevamo le malo političnih pravic, da ne nastanejo med nami veliki politični načrti in če nastanejo, kar ne morejo razvneti množice, ker se ji zde previsoki in njihove zahteve prevelike. Tako si razlagam našo politično manjvrednost, ki se ne javlja samo v tem, da ne dobivamo velikih političnih pravic, temveč celo tako, da jih ne znamo sami resno hoteti in smo zadovoljni z malim ter s tem, kar smo že prejeli. Zato ne nastopamo kot politično enakopravni narod in v nas je premalo tega, kar imajo gospodovalni narodi v preveliki meri, namreč čuta in potrebe po tem, da bi sami zase odločali in da bi bili zares gospodarji lastne usode. Naša malenkostnost se kaže dalje na gospodarskem področju in to tako, da je pri nas malo gospodarske podjetnosti, da si ne želimo novih, bogatejših in močnejših gospodarskih ustanov, da med nami le redko nastajajo, navadno pa propadejo večji gospodarski načrti, da ne zahtevamo, naj se tudi pri nas grade monumentalne stavbe, ki bi izražale moč naše kulture in naše civilizacije itd. Majhnost kot naša narodnostna oznaka pa se kaže tudi v tem, da visoko cenimo vsakega tujca, da smo v vedni pripravljenosti, vsakemu še tako majhnemu zastopniku tuje moči klicati dobrodošlice in prirejati sprejeme, da se ponižujemo pred tujci, ker skušamo takoj govoriti v njihovem jeziku, čeprav bi nas mogoče razumeli v našem, da sploh premalo čutimo enakovrednost našega jezika in naše kulture, da molčimo o svojem in hvalimo tuje, da smo vsakomur tako na uslugo in da zatajimo vse svoje, samo da smo zadosti vljudni in obzirni.

Najizrazitejša oblika naše majhnosti, v kateri se izraža vse naše nezaupanje do svojih moči in sposobnosti, pa zadeva naše kulturno delo in ustvarjanje. Silno malo poguma je v nas, da bi bili in da bi smeli biti originalni in samosvoji, da bi smeli ustvarjati po svoje, da bi pisali iz svojega spoznanja, iz sebe in iz svojega doživljanja, da bi poskušali nove in naše poti bodisi v znanosti, umetnosti itd. Zelo želimo dobiti za naša spoznanja potrdila kje v inozemstvu, pri tujih znanstvenikih in pri tujih kapacitetah, često se sramujemo, da smo študirali na domači univerzi, da smo imeli domače mojstre za svoje učitelje itd. In vendar ne gre za to, ali je kdo doma ali v tujini priznan. Važno je le, ali imamo vero v moč ustvarjanja našega naroda in ali zares verujemo, da tudi slovenski narod vprav po svoji svojstvenosti ustvari nekaj velikega tudi v obči kulturi in tako pomaga k njenemu razvoju.

Končno naj omenim še ono splošno obliko naše majhnosti, ki bi jo lahko imenoval življenjsko in v tem smislu najvažnejšo za obstoj in razvoj našega naroda. Mislim na našo čudovito potrpežljivost za prenašanje vsega gorja, ki ni naloženo le posamezniku, temveč celotnemu narodu. Saj govore o tej potrpežljivosti že skoraj kot v pregovoru in se nam čudijo, koliko gorja, krivic in preganjanja moremo prenesti, pa se vendar nič ne zgodi. Kar ne zganemo se. Če pa se kdo že kako zgane in upre krivici, se večina začudi temu, da ima kdo še korajžo nastopiti proti zlu in se mu postaviti v bran, kot bi to sploh ne bila več niti naša lastnost niti naša pravica. Res se zdi, kot da smo se že povsem vdali v usodo, da dela z nami kdorkoli kakorkoli, da nam daje, kar on hoče, da razpolaga z nami, da nam jemlje to ali ono, nas drobi na države, govori in odloča o naši narodni usodi, ne da bi nas vprašal za našo voljo itd. Seveda se zgodi, da nastane ob trenutkih največjih nevarnosti in krivic tu ali tam odpor, da se dvignejo demonstracije, protestiranja, štrajki itd., toda to se navadno ne zgodi spontano, temveč je narejeno in izzvano iz takega ali drugačnega političnega razloga ter se zgodi zdaj s sodelovanjem te ali one skupine ljudi, zdaj zopet brez nje. Skoraj vedno pa se tudi taki odpori izvrše brez zaupanja v uspeh in samo zato, da se pač nekaj zgodi. Prizadeti navadno že vnaprej vedo, da ne bo dosti pomagalo in odpor se počasi pomiri, krivica pa ostane. Naša dobra volja in uvidevnost, naša narodna potrpežljivost, da smo kot tñalo, na katerem lahko kdorkoli tolče, dokler hoče, to se mi zdi zelo usoden znak za pomanjkanje naše življenjske moči, znak, da postajamo vedno manj življenjsko odporni, da se nas loteva nekakšna apatija do vsega in mogoče ne bo več dolgo dotlej, ko niti na znotraj ne bomo več odporni, ko se bomo počasi tudi brez škripanja z zobmi in brez stisnjenih ustnic ter pesti vdali v usodo podrejenosti in odvisnosti. Majhni postajamo tudi v tem, da se upiramo samo še ob posameznih težkih prilikah ter da nimamo svojega pozitivnega, naprej izdelanega in doslednega velikega načrta, katerega bi hoteli na vsak način in za vsako ceno izvesti. Neznosna je že postala naša prilagodljivost vsemu, kar je, in postali smo samo ugotavljajoči ljudje, ki z mirom in z življenjsko modrostjo ter stoično preudarnostjo kot kronisti zabeležujejo dnevne dogodke, medtem pa hira naša sila poseganja v življenje, naša volja po odločanju in soodločanju, naša vitalna in osnovna moč, ki se bori za pravice in obstoj. Radi svoje majhnosti sprejemamo kot milost vse, do česar imamo polno pravico, in smo tudi z milostjo zadovoljni ter se celo ponižni zahvaljujemo zanjo. Skoraj ne poznamo več svojih pravic in ne vemo, da smemo kot narod tudi kaj terjati. Na naše narodne pravice gledamo namreč preveč s političnih in premalo z narodnostnih vidikov. In vendar mora biti politično življenje vedno v službi narodnega življenja in kulturnega ter gospodarskega razvoja.

Če se vprašamo, kaj bi bilo treba vzgojnega storiti glede te naše narodnostne svojevrstnosti, moramo priznati, da je in da bo naše vzgojno delo zelo otežkočeno že iz razloga, ker smo kot narod gospodarsko zelo slabotni in ker se moramo celo boriti za osnovne pogoje gospodarskega obstoja. Gotovo je namreč res, da raste samozavest ter upada majhnost, nedejavnost, neodločnost in malodušnost posameznika in naroda, če živi ta v večjem gospodarskem blagostanju, če si lahko privošči velike gospodarske načrte in če jih lahko tudi izvede. Človek in narod, ki sta ubožna in ravno komaj še živita, postaneta z vsem zadovoljna, majhna in nujno tudi nezmožna večjih načrtov in večjih del. Naše težko gospodarsko stanje torej pospešuje in ohranjuje našo majhnost, ki je na drugi strani tudi razlog temu gospodarskemu položaju. In v tem je zelo težek problem za tistega, ki bi nas hotel vzgojno preusmerjati. Začuti namreč blodni krog, iz katerega skoraj ne najde izhoda in zato se še njega loti malodušnost in omahljivost.

Vendar moramo kljub priznanju, da je naša duhovnost odvisna tudi od gospodarskega stanja in od gospodarskih vrednot, priznati tudi to duhovnost samo in zastaviti vzgojno delo neposredno pri nji. Res je, da je od množice gospodarskih dobrin odvisno, ali bomo veliki in samozavestni, toda res je tudi, da smo kljub ogromnemu bogastvu lahko še vedno v duhovnem življenju majhni in malodušni. V narodnostnem oziru bi potrebovali mnogo več ponosa, žilavosti, samozvesti ter življenjske moči in za našo narodno rast je več kot potrebno, da vzgajamo sebe in druge k večji dejavnosti, k zavesti svoje duhovne moči in kulturne veljavnosti, k odpornosti in k večji življenjski volji. Vse naše vzgojne ustanove, šola, mladinske, cerkvene organizacije, celo politične in gospodarske ustanove so dolžne, da postopoma in sistematično povečujejo naš narodnostni ponos in čast ter našo narodnostno samozavest in odpor. Ubrati moramo obratno pot, kot smo jo hodili mnogokdaj doslej, in mesto da ubijamo samostojnost, hotenje, voljo, samoniklost, samozavest in ponos, moramo vse to v posameznikih in v narodnem občestvu zavestno gojiti. Narodnostna pripadnost naj postane temelj večji osebni samozvesti in močnejši volji do življenja v posamezniku. Vzgojno delo v tem smislu bo sicer težavno, vendar bomo dosegli s sistematičnim delom vsaj ta uspeh, da se bo povečal naš narodni ponos in naša narodnostna požrtvovalnost. Ne mislimo, da vede vzgoja k samostojnosti in samozvesti nujno že v individualizem in v poboževanje samega sebe, kar vodi zopet do posebne majhnosti, o kateri bom še govoril. Narod mora biti samozavesten in življenjsko močan, ne sme pa postati gospodovalen niti na zunaj niti na znotraj, kar pomeni, da se morajo priznavati člani naroda med seboj in da mora priznati narod kot celota tudi obstoj, delo in uspehe drugih narodov. Nam pa manjka za zdaj še prav začetne narodne samo-

zavesti in zato se nam ni treba že sedaj bati, da bi nas nova vzgojna preusmeritev potisnila v drug ekstrem.

Naša narodna majhnost in malodušnost se kaže še v drugačnih oblikah, ki pomenijo zopet nove narodno vzgojne napake in probleme, izvirajo pa iz naše malenkostne samoljubnosti. Najprej je za nas vse zelo značilno, da smo čudovito zavistni drug drugemu. Ta zavist ni samo znak moderne dobe in modernega gospodarskega življenja, ki se izraža v zelo grdi tekmi, temveč je obča lastnost, ki zadeva vse naše narodno življenje. Naša zavist zadeva gospodarske dobrine in zato ne privoščimo, da bi se komu dobro godilo. Zavistni pa smo tudi v duhovnem oziru in ne privoščimo nikomur kulturnih uspehov, ne priznavamo osebnega dela, ne pohvalimo prizadevanj in bi hoteli zaradi zavisti vse ovreči in vse zatajiti. Naša zavist je tolikšna, da težko komu sploh kaj priznamo in da smo zavistni celo tedaj, če imamo sami vsega zadosti, če sami kulturno delamo in če imamo tudi uspehe. Ta zavist je znak našega individualizma in sebičnosti, ker nočemo priznati poleg sebe nikogar drugega in smo prepričani, da je naše delo res najboljše in da samo mi zaslužimo ta ali oni uspeh. Naša zavist nima nič opravka s socialnostjo, tako namreč, da bi bili zavistni, ker imajo drugi preveč, mi pa premalo. Socialnost zadeva pravično porazdelitev gospodarskih in kulturnih vrednot; zavistni človek pa ne priznava takih vrednot nikomur drugemu kot sebi samemu. Zato je zavist polna krivičnosti in je vedno znak majhnih razmer in malenkostnega človeka. Tudi priznanje drugega človeka, njegovega dela in njegovih resničnih uspehov, priznanje, da je nekdo po pravici dosegel nekaj, da je res sposoben, da je res boljši in spretnejši kot mi itd., ima v sebi neko veličino in je znak močnega, velikega človeka. Zato naj bi se vzgajali tudi tako, da bi bili pravičnejši do sočloveka, da bi ga hoteli priznati, da bi mu priznali pravico do težko pridobljenih gospodarskih in kulturnih vrednot, da bi priznali vsaj njegovo sposobnost, njegovo dobro voljo in njegovo delo.

Naša zavist je celo tako velika, da bi hoteli z zahrbtnimi dejanji ali namigavanji škodovati drugemu in da bi hoteli na lahek način pridobiti to, kar ima kdo drug. Tako smo iz same majhnosti prijadrali do dejanj, ki so najogabnejša in jih imenujemo o v a d u š t v o. Da se je med nami ta socialno ogabna pregreha silno razpasla, vemo vsi, treba je samo, da to rano čimprej ozdravimo. Zoper to duhovno bolezen je zopet eno samo zdravilo — postati moramo bolj široki, priznati moramo tudi drugega človeka, med domačimi stenami moramo opraviti to, kar nam na sočloveku ni prav, razumeti moramo sočloveka in predvsem tako nesebični moramo biti, da bi se ne hoteli okoristiti na škodo drugih. V svoji širokosrčnosti smemo svetovati temu ali onemu, smo lahko tudi nezadovoljni z njim, ne smemo pa sebe in drugih demoralizirati s tem, da bi hoteli zahrbtno priti na mesta, ki jih drugim zavidamo. Denunciantstvo ni nikdar samo idejno utemeljeno, temveč izvira vedno iz sebičnih nagibov. Zato ni nikdar

dovoljeno. Z vzgojo bi dosegli, da bomo rajši preveč širokosrčni, kot da bi iz malenkostne zavisti komu škodovali, ker bi s tem na splošno ubijali vero v kakršnokoli ideologijo in v sočloveka.

Radi naše majhnosti tudi ne znamo biti resnično strpni do sočloveka. Beseda »strpnost« ne pomeni človekove brezbarvnosti, ne pomeni, da bi človek ne smel biti nič izrazitega in svojega. Označuje le ono zelo fino človekovo sposobnost, da se zna uživeti tudi v drugega človeka, da ga skuša razumeti v njegovem prepričanju, da spoštuje tudi prepričanje sploh in da ni slep za kulturne vrednote in ideje, ki so izven kroga njegovega svetovnega nazora. Tudi strpnost je v tem smislu znak človekove širokosrčnosti, saj kaže, da ni malenkosten, da se zna tudi s svojim nasprotnikom v mnogočem sporazumeti ter da skuša najti vedno tudi poteze, ki ljudi vežejo, ne pa samo to, kar jih razdvaja. Strpnost nas uči razlikovati »razumevanje« od tega, kar imenujemo »prav dajanje« ali »odobravanje« ter nam omogoča razumeti, da je kdo v določenih življenjskih prilikah moral priti do svojega, čeprav po našem spoznanju napačnega prepričanja. Zato smo kot strpni ljudje pripravljene, da debatiramo s svojimi nasprotniki, da poslušamo njihove dokaze in jim tudi priznamo, kar je priznanja vredno.

Odkritosrčnost do nas samih nam mora povedati, da je v nas malo take strpnosti, da smo res razdeljeni v nasprotne tabore, kjer skoro ni prehoda iz enega v drugega. Kot slepi se obdajamo s kitajskim zidom, nočemo pogledati čez in smo zadovoljni samo s tistimi ljudmi, ki nas potrjujejo v lastnem prepričanju. In vendar je res, da nas veže tudi z drugimi in z drugače prepričanimi ljudmi zelo mnogo vezi in da bi našli vse polno plodne skupnosti, če bi bili na vseh straneh malo bolj strpni in malo manj malenkostni. Tako često trpimo zaradi naše narodne neenotnosti, a vendar težko priznamo nasprotniku kaj dobrega celo tedaj, ko bi bilo priznanje samo izraz poštenosti in dobre volje. Tudi zahteva, da naj bo v politiki več poštenja, zadeva ob težko oviro naše majhnosti.

S tem v zvezi vstaja nova težava za vzgojno delo med nami. Mislim na ono zelo togo obliko organiziranja, po kateri je skoro vsakdo član kake organizacije, politične, politično-gospodarske, kulturne itd., in da je tako zvest svoji organizaciji, da ceni in spoštuje samo tiste, ki so tudi njeni člani, dočim drugih že zato ne more priznati, ker so v nasprotnih organizacijah. Pri nas prevladuje ob spoznanju človeka, ob pogovoru z njim, ob sodbi o njem vprašanje: ali je »naš« in kje je organiziran. Tudi v tem vidim osnovno potezo naše malenkostnosti, saj smo več ali manj samo formalni člani svojih organizacij in saj vse premalo živimo njihov program in njihove ideje. Sicer bi bilo vendar nemogoče, da bi ne videli razlik med našimi »somišljeniki« in da bi ne spoznali, da je kdo pač »naš«, vendar pa je nepošten in koristolovec. Resnično življenje z idejami organizacij bi nam moralo nujno pokazati, da imajo nasprotniki sicer res svoje

ideje, katerih ne moremo priznati, da pa žive mnogi med njimi življenje, ki ga je treba spoštovati. Tako bi mogli dobiti do sočloveka, pa naj bo z nami vred organiziran ali ne, tak neposredni odnos, da bi se ob njem najprej vprašali: kdo si, kakšen si in kaj si, nato šele: kje si. Tudi na ta način bi nas resnično življenje in izživljanje po različnih idejah zbliževalo med seboj. Pogoj za takšno strpno sožitje pa je, da znamo v svoji širokosrčnosti ločiti bistveno od nebistvenega, človeško živost od shematičnih programov in da vidimo človeka, ne pa samo člana določene organizacije.

Naj preidem misel, da smo Slovenci vse premalo družabni in da mnogo premalo damo na to, da bi bili v družbi uglašeni in spodobni. Pač pa naj omenim v tej zvezi še en naš narodno vzgojni problem, ki ima svoj izvor tudi v naši majhnosti. Zdi se mi, da smo mnogo preveč zaprti in hladni, da smo nekam brez tople duše, da ne znamo močno in toplo doživljati in da smo vse preveč samo izvrševalci predpisanih in naloženih dolžnosti. Gotovo je temu vzrok naša dosedanja, rekel bi »vojaška« vzgoja ali dresura, vendar postaja ta nesposobnost za toplo, močno in neposredno doživljanje že kos našega narodnega značaja. Slovenci smo vse preveč dolžnostni ljudje, ki vemo, da moramo storiti to ali ono, smo zaradi čuta dolžnosti tudi precej korektni, toda v tej lastnosti mrzli in malenkostni. Preveč poznamo tisti »moraš«, ki stoji izven nas in ki se nas osebno tiče le toliko, kolikor ga moramo izpolniti tudi mi. Manjka pa nam zavesti o tistem »moraš«, ki je v nas samih, ki bi ga doživeli in ki bi zadeval živo samo mene, tebe itd. Zato poznamo pač neke formalne in obče obveznosti, ne poznamo pa živih osebnih dolžnosti, česar je nas obdolžil tudi že Ivan Cankar. Malenkostno se zato večkrat držimo predpisanih ter šablonskih dolžnosti in ne vemo, da vprav na ta način kot neživi ljudje večkrat naredimo težke krivice, ker je »najvišja pravica res marsikdaj največja krivica«. Kot dolžnostni ljudje si mislimo, da je tudi bistvo moralnosti in religioznosti v izpolnjevanju nekih moralnih in verskih dolžnosti, ki stopajo od zunaj pred nas in ki jih sami večkrat sploh ne čutimo. Zato je tudi naša moralnost in religioznost večkrat zelo malenkostna in sploh ne prodre do jedra odnosa človeka do sočloveka in do Boga. Saj se premnogokrat zgodi, da n. pr. kar naenkrat odpade kdo od religije, postane versko mlačen in ne izpolnjuje verskih dolžnosti samo zato, ker je odpadel zunanji razlog za izvrševanje predpisanih dolžnosti (preselil se je kam drugam, občuje z drugačnimi ljudmi, čita areligiozno knjigo itd.). Ker v nas večkrat ni pravega religioznega življenja in smo prevzeli le verske dolžnosti, zato je tudi naša religioznost tu in tam samo zunanja, zelo malenkostna ter je lahko usahnila. Tako usahne v krogu ljudi drugega moralnega naziranja tudi taka samo formalna moralnost, po kateri smo se doslej še tako vestno ravnali. Nikakršne samo zunanje dolžnosti namreč ne morejo nadomestiti notranjega duhovnega življenja.

Naštel sem nekaj vzgojnih problemov, ki so za delo med nami zelo težki in ki vsi izvirajo iz naše prirojene in pridobljene majhnosti ter malodušnosti. Zato bi bilo treba z vzgojnim oblikovanjem vplivati predvsem v to smer, da bi postali širši, širokosrčnejši, duhovni, bolj razgledani in duševno ter duhovno bolj živi. Za vse to težko vzgojno delo pa poznam samo eno sredstvo — večjo kulturnost. Čim več kulturnih vrednot, umetnostnih, socialnih, etičnih in religioznih bomo zares doživeli, tem bolj fini in široki bomo postali. Tako delo je seveda zelo počasno, pa je edino uspešno. Samo večja in poglobljena kulturnost nas bo rešila narodne majhnosti, poglobila pa bo našo narodno svojstvenost.

FRANCE BEVK

GRANATA

Mati mu je bila zabičila z vso strogostjo, naj brez nje ne hodi z doma. Počaka naj, da pomije posodo, nato pojdeti k vodi nabirat drv. Tisti popoldan namreč ni imela dela po hišah. Nihče je ni bil naprosil niti za ribanje niti za pranje, a je vsako prosto uro izrabila do zadnje minute, da bi ji ne težila duše.

Kuhinja je bila tako majhna, da je bilo poleg ognjišča, mize in velikih posod za pranje komaj še nekaj prostora v nji. Pod nizkim, visečim stropom je bilo tako zadušno, da je Žefu jemalo sapo in so mu debele kaplje potu stopale na čelo. Stene so bile segrete, zrak je zaudarjal, kakor da bi tlela smradljiva pipa. Da bi bil vsaj smel v edino izbo, ki je bila nekoliko prostornejša in lepša! V nji je spal oče. Odkar ni več hodil na redno delo, je opoldne kar oblečen legal na posteljo, preden se ozre po »kakem majhnem zaslužku«.

»Ali naj pripravim vrečo?« je vprašal Žef, ki ga je vleklo na prosto.

Bal se je, da bi mati v njegovem vprašanju ne zaslutila skrite nakane. A bila je zamišljena, med pomivanjem se je le napol ozrla in mu prikimala; potem se je zmrnila predse, kakor da jo razjeda nekaj nevšečnega.

Na lesenem mostovžu ni bilo tako vroče, rahel hlad mu je spreletel čelo. Z rokami v žepih se je oslonil na ograjo, vtaknil eno koleno skozi lesene palice in se zibal na drugi nogi.

Razgled je bil dolgočasen, kakor le more biti dolgočasna in turbona dvoriščna plat predmestnih delavskih hiš. Poslopje, ki je bilo z dvema notranjima kriloma zgrajeno v obliki podkve, je oklepalo celo reč kurnikov, drvarnic, razobešenega perila, branjevskih vozičkov in razne ropotije. Iz globine je kakor iz brezna zaudarjalo po kislastem smradu, ki v poletju nastaja iz brozge razlitih pomij in odpadkov.